

עֲבָה תַּחֲתֵינוּ, דָּאֵם לֹא כֹן יִתְחַמֵּם וַיִּתְלַחֵלַח מִן הַזֵּעָה. וְאִם אֶפְשָׁר, יִזְהַר
גַּם כֹּן שְׂלֵא לְהַנִּיחַ הַרְבֵּה שְׂקִים זֶה עַל זֶה, מִפְּנֵי שֶׁעַל יְדֵי זֶה מִתְחַמֵּם
וַיִּחְמִיץ בְּלִישָׁה.

סימן קט

כ"ה אדר

דיני המים

(א) אֵין לְשִׁין אֶת הַמְּצוֹת אֶלָּא בְּמִים שְׁלֵנוּ הַלְּלִיָּהּ, דְּהֵינּוּ שִׁישָׁא
אוֹתָם בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת וַיַּעֲמְדוּ בְּתִלוּשׁ כָּל הַלְּלִיָּהּ. וְאֶפְלוּ אִם הַלְּלִיָּהּ אַרְךְ
יֹוֹתֵר מִשְׁתִּים עֲשָׂרָה שְׁעוֹת, אֲסוּר לְלוּשׁ בְּהֵן עַד אוֹר הַיּוֹם. וְאִם הַלְּלִיָּהּ
קָצֵר וְאֵין שְׁתִּים עֲשָׂרָה שְׁעוֹת עַד אוֹר הַיּוֹם, צְרִיכִין לְהִמָּתִין עַד
שִׁיעֲבֵרוּ שְׁתִּים־עֲשָׂרָה שְׁעוֹת מִשְׁעָה שְׁנִישָׁאֵבוּ. וְעַמָּא דְאַרְעָא נוֹהֲגִין
שְׂמִיד בְּאוֹר הַיּוֹם לְשִׁין בְּמִים שְׁלֵנוּ, אִף שֶׁעֲדִין לֹא עָבְרוּ שְׁתִּים־עֲשָׂרָה
שְׁעוֹת. וְאִף שִׁישׁ לָהֶם עַל מַה שִׁיסְמְכוּ, אֲבָל רַב הַפּוֹסְקִים מַחְמִירִים
בְּזֶה. וְעַל כֵּן צְרִיף לִזְהַר בְּדַבָּר.

(ב) אִם לֹא יוֹכַל לְשַׁעַר אֶת זְמַן בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת, יִקְדִים קֶצֶת, וּבִלְבַד
שְׂלֵא יִשָּׂאב קֶדֶם שְׂקִיעַת הַחֲמָה. וְהַמְנַהֵג לְסַנֵּן אֶת הַמִּים וּלְכַסּוֹתָו.
וְצְרִיכִין לְהַעֲמִידָם בְּמָקוֹם קָר. וּכְשֶׁהוּא נוֹשָׂאֵם בַּיּוֹם לְבֵית, יִזְהַר שְׂלֵא
יִבֵּא עֲלֵיהֶם הַשְּׂמֶשׁ.

(ג) יְכוֹל לְשָׂאוֹב בְּפַעַם אַחַת לְכַמָּה יָמִים, אֲבָל הַמְּצוּהָ הִיא לְשָׂאוֹב
בְּשִׁבִיל כָּל יוֹם וְיוֹם בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. וְנוֹהֲגִין שְׂלֵא לְשָׂאוֹב בְּכָלִי חֲרָס יִשְׁן
אֶפְלוּ הוּא שֶׁל פֶּסַח, אֶלָּא אִם כֹּן הוּא מִצְפָּה. דְּכָלִי חֲרָס יִשְׁן שְׂאִינוּ
מִצְפָּה, אִינוּ הַדּוֹר מִצְוָה. וְאֵין לְשִׁנוֹת הַמְנַהֵג.

(ד) הַנְּהָרוֹת בְּיָמֵי נִיטוֹן עַל פִּי הַרְבֵּ הֵן יֹוֹתֵר קָרִים מִן הַבְּאֵרוֹת, וְעַל
כֵּן יִשָּׂאב מִן הַנְּהָר. אִךְ לְפַעְמִים הַנְּהָרוֹת גְּדוּלִים מִהַפְּשֵׁרֶת שְׁלֵגִים וְאִינֵם
קָרִים כָּל כָּד, וְאִז טוֹב יֹוֹתֵר לְשָׂאוֹב מִן הַבְּאֵרוֹת.

(ה) לֹא יִשָּׂאֲבֶם עַל יְדֵי גוֹי, אֶלָּא עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל.

(ו) לֹא יִתְנֵם בְּכָלִי שֶׁהִיָּה בּוֹ דְּבִשׁ אוֹ שְׂאֵר מִי פְרוֹת, אֶלָּא אִם

3. If, however, they were placed one on top of the other, it is necessary to wait at least twenty-four hours before using the wheat. One should also not sit on the bags of flour. (*Mishnah Berurah* 453:35)

placed underneath the bag, as otherwise, it will get warm and moist from perspiration. If possible, you should also be careful not to place many bags one on top of the other, because as a result of that, the flour will be heated, and become *chametz* in the kneading.³

April 5

Chapter 109

The Laws Concerning the Water (Used for Kneading the Matzos)

1) The flour for the matzos should be kneaded only with water that has stayed overnight,¹ that is to say, it should be drawn during twilight, and left standing overnight. Even if the night is longer than twelve hours, it is forbidden to use it for kneading until daylight, and if the night is short and there are no twelve hours until daylight, we must wait until twelve hours will have passed from the time it has been drawn. Ordinary people are accustomed to begin kneading as soon as it grows light, with water that stayed overnight, even though, as yet twelve hours have not passed. Although there are some authorities who permit this, most of the authorities take the more stringent view. It is necessary, therefore, to be watchful in this matter.

2) If you are unable to estimate the exact time of twilight, you may draw water a little earlier, provided you do not draw it before sunset.² It is the custom to strain the water and to cover it, and it must be placed in a cool place. When bringing the water into the house in the morning, you must be careful to keep it out of the sun.

3) You are permitted to draw enough water at one time to last for several days, but the proper way of fulfilling the mitzvah is to draw water daily for the needs of that day. It is the custom not to draw water in an old earthen vessel, even though it is used only for Pesach, unless it is glazed, for the use of an old unglazed vessel cannot be considered an enhancement of the mitzvah. This custom should not be changed.

4) Rivers in the month of Nissan are generally cooler than wells. You should, therefore, draw water from a river. Sometimes, however, the rivers are swollen from the melting snow and the water is not so cold; it is then preferable to draw water from a well.

5) The water should not be drawn by a non-Jew, but by a Jew.³

6) You should not put the water in a vessel that has contained honey or fruit

1. This applies both to the *matzah shel mitzvah* (which is required eating at the Seder) and to the regular matzos eaten during Pesach. See Chapter 110:15. (*Mishnah Berurah* 455:1)

2. Many *Poskim* rule that twilight begins at sunset and according to them, you may draw the water even before sunset.

3. Drawing water for baking matzah is considered part of the mitzvah and should be done only by a Jew. This *halachah* also applies to regular matzos and certainly to *matzo shel mitzvah*. The one who draws the water should say: "This is being done for *matzah shel mitzvah*." (*Mishnah Berurah* 455:21-23)

הגיעילו קדם. מפל־שפן שלא יתנם בכלי שהיה בו דבר חריף אפלו לא היה חמץ, משום דעל ידי דבר חריף, ממהר להחמיץ, ואפלו הגעלה לא מהני לזה. גם לא יתנם בכלי נחשת, שאינו מצנן כמו שאר כלים.

(ז) אם רואה שלא יספיקו לו המים שלנו, מתר להוסיף לתוכן שאר מים, ובלבד שיהיה הרב ממים שלנו, ולכתחלה טוב שיהיו שני שלישים ממים שלנו. ויש להדר, אם אפשר, לשאוב את המים שמוסיפין מתוך [משאבה] (פלומפ), או שאר באר מכסה, שאין השמש באה על המים.

(ח) כשאופין ביום ראשון, צריכין לשאוב ביום חמישי בערב, כי בערב שבת אי אפשר לצמצם בין השמשות. ובשעת הדחק אם לא שאב ביום חמישי, ישאב בערב שבת לאחר מנחה או בשבת על ידי גוי.

(ט) אין לשפך את המים מפני המת, ולא מפני התקופה, שנאמר, שומר מצוה לא ידע דבר רע. ומכל מקום לכתחלה כשיודע שהתקופה תפול, יניח בתוך המים חתיכת ברזל קטנה ונקיה, כמו מחט, ותהא תלויה בחוט, שלא יצטרך אחר כך להכניס את היד לתוך המים לקח אותה, אלא ימשכנה עם החוט.

סימן קי

דיני הלישה ואפית המצות

(א) תנור שאפו בו חמץ, כשרוצה לאפות בו מצות, צריך להכשירו על ידי לבון באור, דהינו שייסיקנו כל כך עד שיהיו ניצוצות נתזין ממנו, כי בפחות מזה לא הוי לבון גמור. וצריך לזהר שילכו הגחלים על פני כלו. וטוב וישר הוא, לגרפו ולנקותו היטב אחר ההסק ולהמתין עד שייצטנן קצת, ואחר כך יחזור וייסיקהו לאפית המצות, ולא מיד אחר הלבון.

(ב) יש נוהגין לטוח את התנור בקרקע חדש, כדי שלא יצטרכו להכשירו על ידי הסק. שהחמץ הבלוע בגגו ובקירותיו, הוא נפלט על

juice, unless it has been *kashered* with boiling water. You surely should avoid placing the water into a vessel that had contained food with a sharp taste, even if it was not *chametz*, because on account of the sharpness, the dough will rise faster, and even *kashering* with boiling water will be of no use in such a case. Neither should you put the water into a copper vessel,⁴ because it does not keep it as cool as other vessels.

7) If you notice that the water kept overnight is not sufficient, you may add other water,⁵ provided most of the water is that which stayed overnight. Initially, it is best that two thirds of the total should consist of the water that stayed overnight. If possible, try to draw the added water from a pump or a covered well, where the sun does not reach.

8) If the matzah is baked on Sunday, the water must be drawn on Thursday evening, because on Friday it is impossible to fix the exact time of twilight. In an extreme circumstance, if the water was not drawn on Thursday, it should be drawn on Friday after the Minchah service, or on Shabbos by a non-Jew.

9) The water held overnight should not be poured out on account of a death that has occurred, or on account of the vernal equinox, because it is said, "He who keeps the commandment shall know no evil thing" (Ecclesiastes 8:5). Nevertheless, if you know that the vernal equinox will occur, you should put into the water a small, clean piece of metal, something like a needle attached to a thread, so that afterwards you will not have to put your hands into the water to get it out, but you will be able to pull it out by the thread.⁶

Chapter 110

Laws Concerning the Kneading and Baking of the Matzos

1) If you want to bake matzos in an oven in which *chametz* has been baked, it must be *kashered* by heating it until it becomes red hot, that is, heating it to such a degree that sparks fly from it, for anything less than that does not constitute true glowing. You should be careful to spread the coal over the entire area of the oven. The correct thing to do is to remove the ashes and clean it thoroughly after heating, and wait until it cools off somewhat; and then make a new fire for baking the matzos. This should not be done immediately after the heating process.

2) Some people have the custom to plaster the oven with fresh clay to avoid the necessity of *kashering* it through heating, for the *chametz* absorbed in the roof and

4. The flour may be kneaded, however, even initially in a copper vessel. (*Mishnah Berurah* 455:25)

5. According to some later *Poskim* (*Tshubiner Rav*) you may not add water if it contains chlorine.

6. According to *Ramah*, (*Yoreh Deiah* 116) water should not be drawn at the time of the vernal equinox. Many of the later *Poskim* maintain that in our times, we are lenient in these matters.

ידי לבון מהשלהבת שמשקין לאפית המצות, ומנהג יפה הוא, ובלבד שיטוחו אותו בקרקע עבה כעבי אצבע או יותר על פניו כלו. אבל טיח מועט, אינו מועיל כלום.

ג) אין לשין ואין עושין את המצות אלא בבית מקרה, ולא כנגד חלון פתוח, אפלו אם אין החמה זורחת שמה. אבל אם החלונות נעולים ויש בהן זכוכית, מתר אם אין החמה זורחת שמה. אבל אם החמה זורחת שמה, לא מהגי חלון זכוכית, אלא צריך לפרוס וילון במקום זריחת החמה. וכן צריכין לזהר שלא יהא הבית מסק וחס.

ד) אין לשין עסה גדולה יותר משעור חלה. וטוב למעט, פי שעור רבותינו זכרונם לברכה. שאם העסה גדולה יותר משעור חלה, אי אפשר לעסוק בה בפעם אחת, וחלק ממנה מנח בלא עסק. ויש לחוש פן יתחמץ. אם לש עסה רכה, לא יוסיף בה קמח לעבותה.

ה) לא ידחוק את הקמח לתוף המדה, פי יש לחוש שלא יהא נלוש יפה וישאר בתוף המצה משהו קמח. וכשיבוא אחר כך בתבשיל, יתחמץ. גם יזהרו שלא להניח את הקמח סמוך למים, שלא יפול מאבק הקמח לתוף המים. וכן המודד את הקמח, לא יתקרב אל העסה או אל המים. וטוב לזהר שלא להניח את היד על הקמח שלא לצורך, פי היד מחממת קצת.

כ"ו אדר ו) הפלי שלשין בו, צריכין להשגיח שלא יהא בו שום נקב או סדק שיוכל להשאר שם משהו עסה ונתחמץ. ולא יניח הפלי בשעת לישה על פרים וכסתות, פן יתחמם. ויזהר שלאחר כל שמונה-עשרה דקה, ינקה את הפלי היטב, וגם ירחץ ידיו היטב. וכן הדפין והעצים שמגלגלין בהם, ישגיחו עליהם שלא יהא בהם שום נקב או סדק. ולכל-הפחות, לאחר כל שמונה-עשרה דקה, ינקו אותם היטב. וכן הכלים שמנוקבים בהם, שלא יהא עליהם אפלו משהו עסה. וכן המרדה שמכניסין בו את המצות לתוף התנור, צריכין להשגיח שלא יהא בו שום סדק, שלא תכנס בו קצת עסה ונתחמץ.

ז) אם נפל לתוף העסה איזה דבר חריף, כגון מלח או תבלין או

1. A quantity of flour that equals forty-three and one-fifth eggs is subject to the law of *challah*. (see Chapter 35:2)

walls of the oven is emitted by the heat of the flame that is lit for the purpose of baking the matzos. It is a good custom, provided the oven is plastered with a coating of clay, the thickness of a finger or more, over its entire area. But a thin coating is of no use.

3) Matzos should be kneaded and prepared only in a house that has a roof, and not before an open window, even if the sun does not shine through it. But if the windows are closed and have panes, it is permitted to knead the matzos, if the sun does not shine through them. But if the sun shines through them, the glass panes are of no use, but a curtain must be spread over the windows on the sunny side of the room. Care must be taken that the house should not be heated and warm.

4) No dough should be kneaded that is larger than the quantity of dough that is subject to the separation of *challah*.¹ It is better to make it smaller, for our Rabbis of blessed memory estimated, that if the dough is larger than the quantity of dough that is subject to *challah*, it cannot be worked at one and the same time;² thus part of it will be left unworked, and there is reason to fear that it may become *chametz*. If the dough you are kneading is loose, flour should not be added to thicken it.

5) When the flour is measured, it should not be stuffed into the measuring vessel because there is reason to fear that the dough might not be kneaded well, and particles of flour will be found in the matzah, and when put into the soup, it will become *chametz*. Care should be taken not to put the flour near the water, so that flour dust should not fall into the water. Similarly, the person who measures the flour should not go near the dough or the water. It is good to be careful not to handle the flour needlessly, because the hands will warm it slightly.

April 6 6) It should be watched that the vessel used for kneading should not have any holes or cracks where particles of dough might remain and become *chametz*. While kneading, the vessel should not be placed on pillows or pads, lest it become warm. Care must be taken that every eighteen minutes the vessel is thoroughly cleaned, and the hands thoroughly washed. The boards and rolling pins must be carefully inspected to make sure that they have no holes or cracks. They should be thoroughly cleaned at least every eighteen minutes. The tools that make the perforations must also be cleaned of even the smallest particle of dough. The peel (a shovel-like tool), with which the matzos are put into the oven, must be carefully inspected for any cracks³ where a particle of dough might be caught and become *chametz*.

7) If anything with a sharp flavor fell into the dough, such as salt, spices or even

2. There are some *Poskim* that are lenient and permit even larger quantities, since in our times there are large ovens and many people are involved in production which makes it unlikely that it will become *chametz*. *Mishnah Berurah* says, however, that it is best to be stringent, even in these times and to follow the opinions of the *Shulchan Aruch*. (*Mishnah Berurah* 456:7, *Shaarei Zion* 10)

3. The proper custom is to appoint a supervisor (*Mashgiach*) in the matzah bakery to oversee the entire process. (*Ibid.* 459:33)